

Forløb om humor og komedie

Formål

Humoren og de begreber, genrer og fænomener, den er beslægtet med (latter, ironi, komik, satire, parodi, karikatur, vittighed) har traditionelt ikke haft nogen væsentlig plads i undervisningssystemet, herunder oldtidskundskab, og man kan måske som oldtidskundskabslærer se det som et af resultaterne af det apollinskes undertrykkelse af det dionysiske i den vestlige kultur. Men selvfølgelig har undertrykkelsen af latteren også at gøre med at den ofte retter sig mod magten, systemet, autoriteten, læreren osv.

Alligevel må man sige at latterens genrer og de refleksioner de afstedkommer, er oplagte at tage ind i undervisningen. En stor fordel ved at arbejde med humor i oldtidskundskabsundervisningen er at perspektiveringstekster (herunder film) måske i højere grad end inden for noget andet emne kan hentes fra elevernes egen verden fordi en stor del af ungdomskulturens værdier, sprog og idoler hentes fra rapmusikken, *sit-coms*, satireprogrammer, *stand up*-komik mm.

Materiale

Basistekster

Iliaden: 1. sang v.536-611, evt. læst i en anden søjle

Odysseen: 8. sang v. 266-366, evt. læst i en anden søjle

Aristofanes: *Skyerne*

Theofrast [sic]: *Mennesketyper* eller *Karakterer* (vælg fx Ironi, Sleskhed, Bondskhed, Kejtethed, Taktløshed og efterskriftet) – som optakt til *Klovn*

Perspektiveringstekster

Klovn (et afsnit af tv-serien)

Henri Bergson: *Latteren*, s.20-27, s. 28-31 og s. 47

Mikhail Bakhtin: *Karneval og latterkultur*, s.38-49

<http://www.dr.dk/satire/>

Evt. kan man vælge at gennemgå de teoretiske tekster inden komedielæsningen for at ruste eleverne bedre til at kunne forstå komediens kultur og egenart. Som et andet alternativ kan man tage udgangspunkt i *Klovn* og derefter via Theofrast arbejde sig tilbage til Aristofanes og Homer.

Beskrivelse

Allerede i *Iliaden* 1. sang v.536-611 ser vi konturerne af en humor som virker både kropsligt og retorisk, men også overordnet som en livsindstilling. Scenen med Hefaistos er selvfølgelig ikke mindst interessant som en spejling af Achilleus og Agamemnons skænderi hvor Nestor med honningsøde ord og alvorstunge *ethos*-argumenter uden held forsøger at mægle. I gudeforsamlingen klarer Hefaistos derimod opgaven elegant. Det er en retorisk pointe at humoristen (og det vil her sige den der tør sætte sig selv på spil) indtager en privilegeret position som konfliktløser – navnlig i en kultur koncentreret om dyrkelsen af den personlige ære.

I *Odysseens* ottende sang synger Demodokos den nok så bekendte sang om Hefaistos' afsløring af Ares og Afrodite. Også her bryder de olympiske guder i latter, men her er den ikke befriende eller forløsende og tjener ikke til at styrke fællesskabet; tværtimod virker den udstødende eller hånlige.

Her har vi altså den anden af latterens to grundfunktioner: den afstandsskabende, kombineret med afsløringen af en forbudt seksuel relation.

Når man læser Aristofanes, ser man tydeligt hvor forankret komikken er i sproget (ordspil af forskellige slags, dialektale forskelle) og den politiske situation i Athen, men at eleverne kan have svært ved at overskride afstanden i tid og rum og bryde ud i latter under læsningen, betyder jo ikke at de ikke kan forholde sig analytisk til komedien som genre, komediens virkemidler, dens menneskesyn og verdensbillede.

At komedien tydeligt taler (og helt eksplicit i parabasen) til et samtidigt athenskt publikum, behøver jo ikke at være en forhindring mod at inddrage komedien i undervisningen, men kan simpelthen vendes til en pointe: Som publikum vil vi adresseres og gerne involveres direkte i løjerne. Hvorfor det er så afgørende, kan man oplagt diskutere med eleverne som optakt til forløbet.

Måske kan man her tale om værdien af *timing* (eller *kairos*): Forholdet mellem værk og verden skal være i orden: Det humoristiske værk skal helst være på højde med sin tid (ekstern timing), ligesom forhold mellem optakt og pointe i vitsen er altafgørende (intern timing). Omvendt er det ofte netop en pointe i komedien når karaktererne ikke rigtig passer til den tid, de lever i (Sokrates i *Skyerne* eller Erasmus i *Erasmus Montanus*).

Jeg tror ikke det er hensigtsmæssigt at gennemgå Aristofanes' komedier fra ende til anden; det ville nok være mere hensigtsmæssigt dels at lade eleverne arbejde tematisk med længere passager (en halv eller hel komedie), dels at lave sproglige og stilistiske analyser af kortere handlingssekvenser. Det mest oplagte er at forsøge at kigge i Aristofanes' værktøjskasse på samme måde som jeg kort har forsøgt det ovenfor i forhold til Homer: Hvilken slags morskab og komik benytter Aristofanes sig af? Forsøg at begrebsliggøre komikken (også selv om vi ikke nødvendigvis som moderne læsere slår en høj latter op under læsningen): Hvilke former for verbal komik er der tale om? Beskriv det retorisk. Hvilke dele af mennesket er interessant for komedien (fx i modsætning til tragedien)? Hvordan ser den komiske krop ud? Hvilket menneskesyn præsenteres i komedien? Hvad kræver det at overleve i komediens univers? Hvem rammes af latteren? Og overordnet: Hvilket behov tilfredsstiller komedien – ud over at få os til at grine?

En del af disse spørgsmål kan man som lærer og elev kvalificere ved at læse fx Henri Bergson og Mikhail Bakhtin. Bergson interesserer sig særlig for komikken som noget kropsligt: Han analyserer hvad der gør den kluntede krop morsom, overvejer hvad karikaturen kan og peger på at komedien sætter kroppen og dens behov over sjælens stræben. Bakhtin undersøger hvilke træk ved den vestlige kultur karnevallet og lignende institutionaliserede udskejelser er symptomer på: det folkelige behov for at vende om på ret og vrang i samfundet og række tunge ad alle former for autoriteter. Bakhtin arbejder med temaer og eksempler, der kan kaste lys over både Aristofanes og moderne tv-komik som fx Monty Python eller Casper og Mandrilaftalen.

Andre teoretikere man kunne inddrage, er Kierkegaard (*Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift*) og Høffding (*Den store Humor*), men de er nok ikke så operationaliserbare som Bergson og Bakhtin, og i hvert fald Kierkegaard er temmelig svært tilgængelig.

Fag

Emnet kan behandles inden for oldtidskundskab alene, og gennem perspektiveringsteksterne og den teoretiserende indgang til emnet bliver det muligt at komme videre med komediælæsningen end dertil hvor eleverne evt. kan konstatere at komedien ”jo ikke er sjov”.

Desuden kan man oplagt inddrage fx dansk eller de moderne fremmedsprog.

Tidsramme

Forløbet kan udgøre én af de fem søjler. Der kan bruges ét modul (à 90 minutter) på Homer (hvis ikke disse tekster er læst på forhånd), tre på Aristofanes, ét til både Theofrast og *Klovn*, to i alt på Bergson og Bakhtin og 1-2 på elevarbejde i grupper med selvvalgt stof fra fx DR Satire til perspektivering, gerne virtuelt. Der bør udstikkes fælles retningslinier for hvordan de antikke basistekster og de teoretiske tekster skal inddrages i produktet.

Eksamen

Både Homer og Aristofanes er udmærket eksamensstof, mens Teofrast nok ikke kan stå alene. Som efterantik ekstemporaltekst kan man vælge fx Hans Vejleskovs kronik i *Kristeligt Dagblad* 16.juni 2006 "Brede grin og ægte humor" der aktualiserer en række af de forestillinger om humor og latter der har været diskuteret i undervisningen.

Billedmateriale

Som illustrationer til forløbet er det oplagt at bruge dias eller billeder fra internettet af vaser med motiver fra komedier og komedieopførelser. Se evt. den diasserie med komediemotiver som er kommet på forlaget Mørch & Wagner.

Baggrundslitteratur

En fin og relativt kortfattet introduktion til den psykologiske/filosofiske side af sagen er Peter Thielst: *Latterens lyst* (1988). Denne bog rummer introduktioner til latterteoretikere som Kierkegaard, Bergson, Bakhtin, Freud m.fl.

Hvor blev old af?

De basistekster der skal læses i oldtidskundskab skal, som der står i læreplanen, rumme begreber og værdier "der blev normgivende for europæisk kultur". Emnet om humor og latter giver mulighed for relativt stor elevindflydelse i forhold til valg af perspektiveringstekster, men det er selvfølgelig vigtigt at lade basisteksterne blive læst også i deres egen ret – ikke kun som optakt til det humoristiske tagselvbord i perspektiveringsfasen.

I hvert fald giver forløbet mulighed for at behandle en række af de normer (og normbrud!) som vi tydeligvis har arvet fra oldtiden, men som traditionelt ikke har fyldt så meget i faget.